
MELLOMKIRKELIG RÅD

OSLO

27.-28.5.98

Saksliste

Sak MKR 22/98

MKRS MIDTØSTEN-POLICY

RAPPORT TIL

MELLOMKIRKELIG RÅD

DELEGASJONSREISE TIL MIDT-ØSTEN

30 april- 7 mai 1998

1. Mandat og sammensetning

På sitt møte 12 desember 1997 vedtok arbeidsutvalget i MKR - som en del av et bredere mandat - å sende en delegasjon på besøk til Libanon, Syria, Jordan og Jerusalem. Delegasjonen som ble oppnevnt var:
Biskop Sigurd Osberg, leder
Høgskolelektor Kari Flornes
Administrasjonssjef Nina Solberg Nygaard
1.konsulent Cecilie Jørgensen Strømmen
MKRs generalsekretær

Delegasjonen fikk følgende mandat:

"1.. Særlig skal gruppen søke å identifisere hvilke relasjoner som finnes mellom kirker og myndigheter, og på hvilken måte virksomheten i kirkene drives

2..Gruppen skal vurdere hvor de internasjonale økumeniske organisasjonene kan styrke sin innsats, og hvor MKR,men også andre kristne organisasjonern kan legge til rette for arbeid i dialog med de lokale kreftene.

3. Gruppen skal komme med anbefalinger om hvilke andre land i regionen enn Israel og Palestina som i særlig grad bør prioriteres for å utvikle relasjoner, og med hvilke kirker dette samarbeidet bør knyttes".

2. Dag-til-dag-program

Libanon 1-3 mai

Rev. Salim Sahyouni, President for den protestantiske kirke i Syria og Libanon , MECC-president

Mr. Elias Hrawi, Libanons president

Sheikh Mohammed Mehdi Shamseddin, Shia-muslimenes fremste leder

Mufti Mohammed Rachid Kabbani, Sunnimuslimenes fremste leder

Metropoluitan Elias Audeh, den gresk-ortodokse kirke

16 representanter for MECC eksekutiv komite og programmer

Libanons nasjonale kristne-muslimske dialogkomite

Den armensk-ortodokse kirke: Ungdomsgruppe og kvinnegruppe

- Barnehjem- Skolearbeid (Teologisk seminar og Grunnskole)

- Bibliotek og museum - Gudstjenestefeiring

Syria 3-5 mai

Ahmad Kaftaro, Grand Mufti of Syria

Professor Farouq el-Akkam, rektor på Sharia fakultetet i Damaskus
Patriark Ignacius IV Hazim, den gresk-ortodokse kirke
Besøk Deir Mar Moussa klosteret

Jordan 5 mai

7 representanter for kirkene i jordan(hos MECC)

Jerusalem 6 mai

5 representanter for kirkene i Jerusalem(hos ELCJ)
Omvisning og samtale med ledelsen på Augusta Victoria Hospital
Mini-seminar med representanter for teologiske institusjoner:
Svenska Teologiska Institutet
Caspari-senteret
International Center of Bethlehem
Sabeel Liberation Theology Center
Tantur Ecumenical Institute for Theological Studies

3. MØTE MED DEN ARMENSK-ORTODOKSE KIRKE I LIBANON

Armenisk kristendom er blant de eldste i verden og går tilbake til år 301 da Armenia som den første nasjon antok kristendommen. I dag finnes det - særlig på det nord-amerikanske og sør-amerikanske kontinent samt i Europa og i Australia ca. 7,5 millioner armenere, like mange som det bor i dagens Armenia. Om seg selv vil de si at de lever i diaspora - og håpet om en dag å kunne samles i et "stor-Armenia" lever i overraskende sterk grad, også hos kirkens lederskap. "The Armenian cause" er åpenbart høyst levende i dette miljøet. Dette er bakgrunnen for at mange libanesere snakker om "dual identity", en er både armener og libaneser.

Den armenske kristenhet har to åndelige sentra som ledes av hver sin "catholicos." Det ene sentrum ligger inne i dagens Armenia, i hovedstaden Etchmiadzin hvor HH Karekin I er overhode. Det andre setet ligger i Beirut hvor HH Aram I er overhode. Dette setet har navn etter det gamle bispesetet Cilicia som lå et stykke inne i dagens sørøst Tyrkia. Formelt er de to sentra likestilte, men Etchmiadzin har det som kalles "primacy of honour".

I Libanon bor det i dag ca. 250 000 armenere. Den overveiende del tilhører den armensk-ortodokse kirke og blir dermed regnet med i den orientalsk-ortodokse del av den ortodokse kirkeverden. Men det finnes også en mindre gruppe armensk-katolske og armensk-evangelikale. Gjennom sitt verv som formann i Kvs Sentralkomite siden Canberra 1991 har Aram I opparbeidet seg stor respekt som en dyktig teolog og visjonær økumen. Gjennom ham har den armenske kirke funnet seg venner over hele verden.

Libanons konsitusjon gir de religiøse samfunn en plass og funksjon som har røtter tilbake til det såkalte Millet-system fra ottomansk tid. Du anerkjennes først som statsborger i Libanon når du er anerkjent av ditt religionssamfunn. I alle libanesiske pass står din religions-tilhørighet oppført. Landets politiske stabilitet er så og si bygd opp på religionssamfunnenes prerogativ. I følge konstitusjonen skal landets president være maronitt (kristen), statsministeren

skal være sunni-muslim og nasjonalforsamlingens formann skal være shia-muslim.. Denne sterke tradisjonen er i sin tur bakgrunnen for den aktuelle debatt i Libanon om mulighetene for borgerlig ekteskapsinngåelse, civil marriage. (Slik det er nå reiser man til Kypros for å gifte seg dersom man ønsker en borgerlig ekteskapsinngåelse)

Her finner de ortodokse og maronittene - som er den største av kirkene- og muslimene sammen i en kritikk av forslaget som landets president Elias Hrawi har kommet med. Etter deres offisielle oppfatning vil en utvikling mot en sekularisering av samfunnet true den skjøre stabilitet som er bygd opp etter borgerkrigen som tross alt ikke ligger mer enn ca. 7 år tilbake i tid. (Plo bøe slått tilbake av libanesiske soldater i 1991, første frie valg under syrisk ledelse i september 1992).

Motivene for motstanden varierer nok mer enn som så, blant annet er det på det rene at særlig muslimske samfunn tjener store penger på å stå for ekteskapsinngåelsene. I enkelte kirkelige kretser mente man at utviklingen mot et sekulært arabisk samfunn i neste omgang lettere kan bli et muslimsk arabisk samfunn. Andre kirker var av den oppfatning at det ikke var rette tidspunkt å introdusere endringer. Vi møtte også kristne som støttet forslaget ut fra et menneskerettighetsperspektiv og ut fra nødvendigheten av å bygge opp sivile institusjoner og det sivile samfunn.

Til å åpne dørene inn i den spesielle libanesiske kontekst var den armensk-ortodokse kirke en meget god samarbeidspartner og tilrettelegger under delegasjonens tre dager i Beirut. Som kilde til videre kunnskaper om denne nordlige delen av Midt-østen, om Iran og Irak som har store grupper armensk kristne, om forholdet religion- stat, om religionsmøtet og om de orientalske historiske kirkenes tradisjon, teologi og rolle i dag vil denne kirken kunne være en viktig samtalepartner for oss også i fremtiden.

Den armensk-ortodokse kirkens skoler og søndagsskoler er naturlig nok en viktig del av deres "mission". På denne måten sikres at armensk ungdom opplæres i kirkens tro og tradisjoner, samtidig som det armenske folkets tragiske historie og skjebne holdes levende.

På det teologisk seminaret forberedes unge gutter til prestedtjeneste. Rekrutteringen er vanskelig, kun 2 ble utdannet forrige år. Vi møtte en stor gruppe moderne armensk ungdom, som var midt i utdanning ved Beirut Universitetet. De var svært opptatt av framtiden for den familien de håpet å kunne stifte om kort tid.

Kvinnene var sentrale i kirkens skoler og diakoni. HH Aram I understreket at den armenske kirke er en "folkekirke" der folket er ansvarlige og tar beslutninger. Her er alle likestilte, menn og kvinner, unge og gamle. Kirken har utarbeidet lover som bygger på strukturer der lekfolket er ansvarlig både for kirkens arbeid og dens vitnesbyrd. Det finnes to hovedråd/eksekutivkomiteer; en for presteskapet og en for legfolket. Kirken bygger på en teologi der kvinner og menn sammen utgjør Guds folk. Derfor ønsker kirken å inspirere kvinner til å bli mer synlige og aktive på alle plan i kirken. Intet området er derfor lukket for kvinner, bortsett fra ordinasjon til prestedtjeneste. I alle utvalg er både menn og kvinner representert, inoens steder er det flere kvinner enn menn.

Den armensk-ortodokse kirken er en aktiv deltaker på det økumeniske området i Libanon. Det finnes intet formelt nasjonalt økumenisk kirkeråd, men kirkelederne i landet, som alle har hovedkvarter i Beirut, kommer sammen med behov og kan også opptre utad sammen i nasjonale spørsmål. Til gjengjeld er MECC - det regionale kirkerådet - mer aktive og operasjonelle på det økumeniske området i Libanon enn hva andre regionale kirkeråd vanligvis er. Fra den armensk-ortodokse kirke fikk vi høre klare advarsler mot å være med å støtte noe som undergraver MECCs rolle og funksjon. Det kom særlig til uttrykk gjennom en bekymring omkring det som ses på som ansatter til å bygge parallelle strukturer innenfor det protestantiske Fellowship of Evangelical Churches in the Middle East . Vi vil komme tilbake til dette i kap. 4

Den armenske kirke er også en aktiv deltaker i og tilrettelegger av kontakt og dialogen mellom religionssamfunnene i Libanon. Det er god kontakt mellom kirkens lederskap og både det shia- og sunnimuslimske lederskapet i landet noe som muliggjorde to svært interessante besøk hos disse , se.kap 5. Den nasjonale kristen-muslimsk dialogkomiteen som vi også møtte er startet på denne kirkens initiativ og har den armenske biskop Sarkissian som deltaker. Under møtet kunne vi overrekke komiteen en invitasjon til å delta på Oslo-konferansen om religions- og livssynsfrihet i august. Det vil gi mulighet til å fortsette samtalene med et miljø som driver et religiøst dialogarbeid i et religiøst samfunn som Libanon er.

Kontaktene med den armensk-ortodokse kirken bør kunne følges opp langs flere linjer:

a) MF bør utfordres til fortsatt å ta imot studenter fra det Teologiske seminaret i Beirut når den nåværende student Mashdots Tchobanian drar tilbake til Libanon etter endt studium. Den norske kirke trenger at norske studenter under utdanning til kirkelig tjeneste har nærkontakt med studenter fra ortodokse kirker.

b) Det bør etableres en samtale med KFUM/K om utveksling av ungdom. Kanskje kan dette være aktuelt også for et bispedømme. Til slik utveksling bør vi sentralt i Den norske kirke vurdere å legge til rette for stipender - finansiert f.eks gjennom de 10% av avkastningen fra Opplysningsvesenets fond som skal øremerkes "støtte til søsterkirker".

c) Det kan være nyttig å etablere en mer permanent kontakt mellom kvinner i ledende stillinger i våre to kirker. Stipendordning kan tenkes også på dette feltet.

d) Det bør vurderes en nærmere kontakt med den nasjonale kristen-muslimsk dialogkomite i Libanon og miljøer i Den norske kirke som er engasjert i religionsdialog , f.eks Kontaktgruppen MKR-Islamsk Råpd. Den norske kirke bør vurdere-eventuelt i samarbeid med Utenriksdepartementet eller andre, å opprette et "Nansen-stipend" for f.eks lærere som vil studere religionsmøtet og religionsdialogen.

e) I en situasjon hvor norske myndigheter ønsker å ha en bredere tilnærming til regionen og ha flere "ben" å stå på bør det vurderes hvorvidt vår kontakt

med den armensk-ortodokse kirke i Libanon kan spille en rolle.

4. MIDDLE EAST COUNCIL OF CHURCHES (MECC)

MECC har siden det ble dannet i 1974 hatt visse særpreg som har vært viktige for utviklingen av økumeniske relasjoner mellom kirkene i regionen og mellom regionen og den øvrige del av den økumeniske bevegelse.

-For det første dette at den katolske kirke er medlem av kirkerådet.

-For det andre har rådet -blant annet som en følge av den israelsk-palestinske konflikten- hatt en relativt stor operasjonell rolle med programmer og prosjekter i flere land. Ikke minst gjelder dette program rettet mot palestinske flyktninger gjennom DSPR. Den beste realitet i dette er at den 4 år gamle palestinske gutten som i forbindelse med opprettelsen av Staten Israel 1948 ble tvunget til å forlate sitt hjem i Gallilea og flykte til Jordan, han er nå bestefar, men bor fremdeles i den samme flyktingeleiren der.

-Det tredje særpreg ved MECC er den ofte svært politisk sammensatte og mangeartede politiske konteksten rådet må operere i. Dette illustreres best ved stikkord som Irak og Iran. I begge disse land finnes relativt store ortodokse kirker som over århundrer har funnet en måte å leve i fred med skiftende politiske regimer på, også de totalitære og muslimsk-prestestyrt regimer av i dag. Dette har i sin tur ført til at f.eks menneskerettighetsengasjementet til MECC har vært drevet gjennom andre institusjoner og organisasjoner hvor MECC ikke direkte har vært involvert. En av dem heter Foundation for Human and Humanitarian Rights.

MECC fremste styrke er trolig det faktum at det er en plattform hvor alle kirkene i regionen kan møtes. Rådet er møteplass både for det gresk-ortodokse og orientalsk-ortodokse og for møtet mellom de historiske kirkene og de kirkene som er ankommet regionen i løpet av det siste 150 år. Begge møtene har sin egen problematikk. Ledelsesstrukturen i MECC er bygd opp rundt kirkefamilie-tenkningen hvor de 4 kirkefamiliene har en president hver. Vi fikk anledning til å møte Salim Sahyouni som er den protestantiske kirkefamilies president i MECC. Selv er han kirkeleder for den protestantiske kirken i Syria og Libanon

MECC viste straks stor interesse for vår reise da vi gjorde dem kjent med planene og tilbød seg å legge til rette program samt å ledsage oss på deler av reisen. Gen.sekr Riad Jarjour ville selv gjort det, men var forhindret og sendte i stedet Rev.Dr Nuhad Tomeh til å gjøre dette oppdraget. For delegasjonens utbytte var han en meget verdifull støtte og ledsager. Det er åpenbart at MECC ser mot kirkene i Norge med en særskilt interesse noe som igjen henger sammen med Norges rolle i fredsprosessen mellom Israel og PLO.

Delegasjonen møtte MECCs representanter både i Libanon og i Jordan. Fra samtalene kan følgende trekkes fram:

- en meget sterk frustrasjon over stillstansen i fredsprosessen mellom Israel og PLO.
- en meget klar holdning til at varige løsninger som grunnlag for utvikling, rettferd og fred i regionen må trekke nabolandene Libanon og Syria

inn i bildet på en mer dynamisk måte.

- det palestinske flyktnigespørsmålet er en tidsinnstilt bombe som må adresseres på en annen måte enn hittil
- frustrasjon over det de mente var den økumeniske bevegelses minkende interesse for å yte økonomisk støtte til MECC. DSPR s reduksjon på 40 % ble brukt som eksempel. Også fra MECC side ble det uttrykt frykt for at protestantiske kirkelige agencies er i ferd med å prioritere samarbeid med Fellowship of Evangelical Churches in the Middle East framfor med MECC
- fortvilelse over hva de opplever som en økende proselyttisme-virksomhet i regionen, særlig rettet mot Jordan. De siste 5 år er over 40 nye religiøse grupper registrert for første gang i landet .

MECC prioritering er nå utvikling av menneskelige ressurser (Human resources development) . Viktigheten av Ecumenical Relief Service (ERC) som er et økumenisk hjelpeprogram rettet mot ofrene for Irak-situasjonen inne i Irak ble fremhevet, likeså viktigheten av at Ecumenical Relief and Reconstruction (ERR) som går tilbake til borgerkrigens tid i Libanon blir fulgt opp.

Det var vanskelig å få konkrete informasjoner om hvordan MECC tenker omstrukturering av sin egen organisasjon nå etter at KVs struktur (som MECC har kopiert) legges radikalt om. Dette bør følges opp fra norsk side.

Delegasjonen har et sterkt inntrykk av at MECC fortsetter å spille en viktig rolle i det økumeniske liv i Midt-Østen. Det er derfor nødvendig at Den norske kirke kommer "tettere" på MECC enn hva vi har vært til nå. Det har så langt vært KN som har hatt den nærmeste kontakten med MECC gjennom program og prosjektstøtte. Det bør samtales med KN om hvordan kontakten med MECC skal ivaretas i framtiden. Samtalen må også handle om hvilken form samarbeidet med MECC skal ha . I en situasjon hvor norske myndigheter eventuelt ønsker en bredere plattform for sitt Midt-Østen engasjement, vil MECC opplagt være en naturlig partner. Slik sett var det en viktig del av vårt besøk til MECC at den norske ambassaden i Damaskus og Beirut tok seg tid til å delta i våre samtaler med MECC.

MECC er en uvurderlig kilde til informasjon og kunnskaper om kirkehistorie, tradisjoner og kirkeliv i Midt-Østen hvor kristendommen ble født for 2000 år siden. Den boken som MECC nå er i ferd med å ferdigstille om kirkenes historie og liv i regionen vil kunne bli en etterlengtet bok. Delegasjonen ble kontaktet med spørsmål om mulighet for norsk støtte til dette prosjektet . Vi har stilt oss positive til dette og må raskt søke å realisere dette.

5. KRISTENDOM MØTER ISLAM

Overskriften på dette kapitlet er nøye valgt. Riktignok er det jødedommen som er den eldste religion i dette området og slik sett er det møtet mellom de to "unge" religionene i Midt-østen, kristendom og islam som var tema for delegasjonens reise. Men samtalene -både med kristne og muslimske ledere- har bevisstgjort oss på at da Islam ble dannet og vokste fram i denne

regionen, hadde kristendommen og kristne kirker og menigheter vært etablert her i over 600 år. Mange kristne ser det slik at hovedspørsmålet er: Hvordan skal vi de eldste møte den nye religionen islam?

Midt-Østen er på mange måter et "religionsmarked". Ikke i moderne forstand slik som i f.eks USA eller Japan hvor religionene opptrer i et ustabil marked hvor religiøs tilhørighet kan ligne en vare som har en pris for å bytte, selge og kjøpe.

"Religionsmarkedet" i Midt-Østen er sammenlignet med dette et stabilt marked. Det er få som går fra den ene religion til den andre. Markedet er mer karakterisert utfra de mange møteplassene som naturlig finnes og hvor kristne og muslimer omgås. Møteplassene er ofte preget av repsekt for hverandre og av at man lever i fred med hverandre. På møteplassene er man opptatt av dagligdagse spørsmål, om å få livet til å henge sammen, om barnas fremtid, om utsikten til fred og stabilitet i regionen, om stormaktenes og Israels rolle. Man er opptatt av det som er felles i religionene.

Men bak møteplassene finnes andre aktører, teologene, de religiøse teologiskolene, religiøse ledere som primært er opptatt av det partikulære, av egenart, det som skiller, hvor man er uenig og hvor det er viktig å markere avstand og frontlinje.

Dette bildet må ikke forstås som at det er de religiøse lederne alene som gjør Midt-Østen til en så ustabil og konfliktfylt region. Det finnes religiøse ledere - og vi traff noen av dem - som er meget dialogvennlige og som underviser sine tilhengere i stor respekt for kristendommen og Jesus. Og motsatt, det finnes fanatiske grupper av mennesker i lokalsamfunn som gjør det vanskelig å være en kristen nabo.

Delegasjonen fikk et levende inntrykk av dette sammensatte bildet av "religionsmarkedet". Våre samtaler med muslimske ledere viste til fulle den bredden det er i dagens islam. Vi møtte sufi-inspirerte teologer som taler slik om Jesus og dommen og eskatologien og menneskets verd at det blir tydelig hvor nært beslektet kristendom og islam er. Og vi møtte ledere som bekrefter alle fordommer om at kristne er en vederstyggelighet for muslimer og at muslimer som forlater islam til fordel for kristendommen fortjener å dø..

I dette "religionsmarkedet" det også interessant å møte de ulike scenarior for hvordan religionsmøtene i regionen kan utvikle seg. I gresk-ortodokse kretser i Syria møtte vi frykten for at islam og jødedom finner hverandre som en del av en politisk avtale om Jerusalem på en slik måte at kristendommen blir taperen. I shia-muslimske kretser i Beirut så man for seg en jødisk-kristen allianse mot islam. Fra før kjenner vi den jødiske frykten for en muslimsk-kristen allianse mot jødedom.

I Jerusalem hadde delegasjonen bedt om et møte med de 5 institusjonene som vi kjenner til og som driver i feltet teologisk studiearbeid, og kontekstualisering. På et miniseminar på Svenska Teologiska Institutet (STI) møtte vi det nordisk/tyske Caspari senteret, det katolske senteret Tantur, det

lutherske International Center of Bethlehem og det anglikanske Sabeel i tillegg til STI. Det viste seg-overraskende for oss - at disse aldri tidligere hadde møttes som en gruppe for å presentere seg overfor en delegasjon som vår. Dette sier i seg selv noe om at hver av dem arbeider relativt isolert og direkte opp mot europeiske eller amerikanske kirker og organisasjoner for å "selge" sin kompetanse. Alle fem har hatt studenter og besøk fra ulike grupper i Norge.

Et formål med samtalen var å få klarest mulig inntrykk av hva som er deres særpreget og spesialt og hvordan de kan utfylle hverandre sett fra vårt ståsted. Samtalen viste at det både er klare likheter mellom dem og at de slik sett "konkurrerer" om å få del i den stigende interessen f.eks i Norge for å studere og bli kjent med jødisk-palestinske virkelighet. Samtidig er det åpenbart at de har ulike tilhørighet til jøder og palestinere, de har ulike studiemetoder og dermed også ulike tilbud til studenter og andre.

Delegasjonen mener det bør være en oppgave for MKR å presentere disse institusjonene i nn i det norske kirkeliv . Det bør gjøres mest mulig slik de selv ønsker å presentere seg. Det vil være viktig at det i MKR er kompetanse på rådgiving av hva de enkelte institusjonene står for ved henvendelser.

6. KIRKENE I DET HELLIGE LAND

Reisen har gitt oss sterke inntrykk av kirkenes situasjon i Jerusalem, Libanon og Syria , landområder hvor kristendommen ble født og hvor apostlenes grunnla de første menigheter. Den kristne stemme , uavhengig av om den kommer fra det gresk-ortodokse overhode i Damaskus, med hovedkvarter bare noen hundre meter fra "den gate som kalles den rette", eller fra den lutherske biskopen i Jerusalem med sete inne i Gamlebyen, uavhengig om de taler utfra et 2000 årig nærvær eller bare 100 år, så sier den det samme:

- Kirken har vært her hver eneste dag etter at Evangeliet om Jesu oppstandelse ble forkynt for første gang. Jerusalem uten kristne er ikke Jerusalem . Damaskus uten kristne er ikke Damaskus.

- På denne bakgrunn har de en meget grundig og gjennomtenkt "nærværets teologi" eller "synlighetens teologi". Det er utfra en slik selvbevissthet de insisterer på at det er så avgjørende at kirkeklokkene skal ringe så ofte som mulig.. Deres oppgave er å være der -slik de har vært der gjennom skiftende politiske regimer- som "levende stener" i de landområder hvor Mesteren og hans hellige menn og kvinner etter hvert etterfulgte ham med Evangeliet ut til menneskene i datidens Midt-Østen.

"Vi skal være her og vitne om Jesus, selv om det skulle gå så galt at vi blir så få at vi kun kan vokte "de døde stenene". Men da vil selv de stenene rope og vitne", sier de kristne i Damaskus og Jerusalem.

- For de kristne i Damaskus og Jerusalem er det ubegripelig at vi kristne i Europa og Norge ikke i større grad synes å være klar over dette og verdsetter det.

- Dette er desto mer ubegripelig for dem i dag ettersom det nettopp er dette nærværet som i dag trues. Sterkere enn tidligere mener delegasjonen at vi nå hører en økende tone av desperasjon i deres stemme. Årsakene er flere og sammensatte og varierer også noe fra sted til sted. Her nevnes kort noen av dem:

Det kan skorte på motivasjon hos utdannede kristne til å bli værende i regionen, men heller søke mulighetene i Europa og aller helst USA. Det bor i dag flere kristne palestinerne utenfor regionen enn i den. Spede kampanjer for at disse skal vende tilbake er selvsagt avhengig av utviklingen i fredsprosessen mellom Israel og PLO.

Muslimere føder flere barn enn de kristne slik at forholdstallet mellom dem endres i de kristnes disfavør.

Men det er også vanskeligheter som skyldes Israelsk religionspolitikk:

-I Jerusalem legger israelske myndighetene hindringer i vegen for det kristne nærværet. En palestinsk jersalemitt som har bo-tillatelse (resident permit) i Jerusalem fordi hans familie har bodd der i generasjoner, vil i dag miste sin bo-tillatelse om han er bort fra byen i 7 år. Mange kristne har på grunn av utdanning og andre forhold mistet sin mulighet til å bo i Jerusalem på denne måten. For kirkelederne i Jerusalem er dette en av mange måter som Israel søker å svekke kristendommens status framfor kampen om byens "final status".

Vi ble også presentert for et eksempel på en ortodoks kirke som var blitt revet av israelske myndigheter. kirke

-På samme måte legges det ulike hindringer i vegen for de palestinske kirkenes arbeid. Om du bor i Ramallah på Vestbredden, trenger du tillatelse for å gjøre kirkebesøk i Jerusalem. Om du bor i Bethlehem på Vestbredden og er med i menighetsrådet eller en biskops-komite og innkalles til møte i Jersalem, må du ha israelsk tillatelse for å komme på møte.

-Den lutherske biskopen har allerede hatt den første styrkeprøve med israelsk myndigheter som krevde å inspisere kirkebygningen og kirkens bøker. "De prøver seg hver gang det kommer en ny biskop for å prøve å slå en kile av underdanighet og frykt inn blant oss", sier han.

-Om du er en prest i den anglikanske kirken i Haifa, kan du ikke reise fritt omkring i Israel og besøke soknebarn.

På denne bakgrunn er det nå helt nødvendig at kirkene internasjonalt setter et mer kritisk søkelys på den israelske religionspolitikk. Sider ved denne kommer klart på kant med landets ønske om å fremstå som et land som overholder religions og tros-friheten.

Og alle kristne -som vil se det som en ufattelig ulykke om det kristne nærværet i det hellige land skulle reduseres til å være voktere av hellige steder og stener - bør nå søke sammen i en konsultasjon om hva en kan gjøre for å styrke og støtte det levende kirkeliv som fremdeles er der. Debatten går på denne bakgrunn intenst blant kirkelederne i Jerusalem om

hvilken strategi en skal ha rundt markeringen av år 2000. En av de katolske biskopene i Jerusalem uttrykte det. "Vi har sagt til Israels turistminister: Med et par ord kan Paven skaffe 20 millioner pilgrimer til Jerusalem i år 2000. Men så lenge dere ikke lar de lokale kristne på Vestbredden komme inn i byen, vil vi heller ikke tilkalle de 20 millionene". 2000 års- skiftet kan bli en svært vanskelig sak for kristenheten. Om det går ut en slags boikott-parole fra kirkelederne i Jerusalem om ikke å besøke byen i år 2000, hva gjør kirkene verden over da?

Delegasjonens besøk på Augusta Victoria Hospital(AVH) og samtalen med LVFrepresentant i Jerusalem Craig Kippels og den nye palestinske ledelse ved sykehuset faller naturlig inn i perspektivet om det kristne nærværet i Jerusalem. Eiendommens ufattelig vakre beliggenhet gjør sykehuset til et strategisk "asset" som bør søkes utnyttet til beste for det fremtidige palestinsk kristne nærværet i den hellige by . Samtidig kan eiendommen på Oljeberget kanskje bli et instrument til å knytte sterkere bånd mellom de lokale kristne palestinerne og kristne i andre deler av verden. Men slik situasjonen er i dag , er også denne framtiden truet på grunn av den store gjeld som driften av sykehuset har pådratt seg over en årrekke. Det må derfor søkes en løsning på kort sikt som har som forutsetning endrede langsiktige relasjoner og funksjoner for AVH.

Fram mot år 2000 bør Den norske kirke-sammen med andre kirkesamfunn i Norge søke veger å støtte kirkene i Det hellige land. Etter delegasjonens syn trengs det intet mindre enn en "conversion of minds" hos norske kristne. De kristne kirkenes liv i regionen trenger å oppdages for alvor av kirkene og kristenfolket i Norge. Deres liv og vitnesbyrd må oppmuntres, besøkes, bes for, forsvares og forstås på en helt annen måte enn fram til nå.

Kirkenes lederskap i Norge må se sitt ansvar for at en slik "snuoperasjon" finner sted. I samarbeid med NKR er en konkret ide allerede fått tilslutning i NKR. Å starte planleggingen av en norsk kirkelederreise til de kristne i Bethlehem høsten 1999 som en forberedelse til markeringen i Norge av 2000 år for Kristi fødsel. Fra Bethlehem skal det skrives et "2000-års-brev(hyrdebrev) til det norske folk- i samarbeid med lokale kristne. Reisen bør ha preg av å være en forsonings- og solidaritetsreise i egentlig forstand. Det vil måtte bli en annerledes reise fordi fokus settes et helt annet sted enn under en tradisjonell Israelstur. Denne ideen bør MKR støtte.

Besøket i Deir Mar Moussa klosteret var tankevekkende i dette perspektivet. Det ga glimt av en fornyelsemulighet med et internasjonalt preg som vi bør være klar over.

7 SAMARBEID MED AMBASSADENE

3 norske ambassader i regionen bidro betydelig til vårt utbyttet av reisen. Deres kunnskaper om landene er uvurderlig og deres analyser relevante og til stor hjelp. Deres kontaktnett ga inngang til interessante samtalepartnere. Og ikke minst var deres praktiske hjelp av stor betydning og til daglig glede.

Samarbeidet med ambassadene bidro også ikke minst til at vårt perspektiv på

det konflikktfylte Midt-Østen ble utvidet. Midt-Østen er ikke bare Israel og Vestbredden/Gaza slik det ofte kan fortone seg i den norske debatt og mediaverden. Og-skal det innrømmes- slik det kirkelige engasjement til nå har båret preg av.

En stor og varm takk til ambassadør Vignleik Eide i Damaskus og hans charge d'affairs Erik Sandsten (som betjener Libanon) og Anne Lene Sandsten ,til ambassadør Jan Jølle i Amman og ambassadør Svein Sæther i Tel Aviv.

MELLOMKIRKELIG RÅD

OSLO

27-28 MAI 1998

MKR-SAK 22/98

MKRS MIDT-ØSTEN POLICY
Prosesss-sak

Saksbehandler

Generalsekretæren/ NØM-konsulent

Saksfremstilling

1. Bakgrunn

Under den palestinske Intifadaen på Vestbredden sendte Mellomkirkelig Råd i 1989 en delegasjon til området . Delegationen besøkte Israel og Vestbredden samt Jordan og Egypt. Dens rapport fikk stor oppmerksomhet ettersom den satte et kritisk lys på bakgrunn og foranledning til Intifadaen og på den brutalitet steinkastende palestinske ungdommer ble møtt med. Dessuten anbefalte den en øket kontakt med palestinske kristne. I ettertid kan si at besøket betød en sterkere interesse for palestinernes sak generelt , men paradoksalt nok ikke uten videre en like stor interesse for den palestinske kirken og de kristnes nærvær i området.

I løpet av de årene som er gått har vi trass i dette kunnet registrere en økende interesse fra norske kristne mot den den kristne kirke i Midt-Østen. Det er -nær sagt fra et nullpunkt- utviklet seg en rekke relasjoner mellom menigheter, organisasjoner og enkeltpersoner. På **organisasjonssiden** kan stikkordsmessig nevnes:

- Bibelselskapet har styrket sitt samarbeid med bibelselskapene i regionen.
- Kirkens Nødhjelp har utviklet et partnerskap til Middle East Council of Churches(MECC) og har støttet prosjekt i den koptiske kirke i Egypt samt i den anglikanske kirke i Israel samt vært involvert i støtte til LVF-sykehuset Augusta Victoria Hospital (AVH) på Oljeberget
- Kirkens Bymisjon har utviklet et faglig samarbeid med den lutherske kirken i Bethlehem
- Studenterforbundet arrangerer såkalte "alternative turistreiser" til området.
- Det norske menneskerettighetsfond har ytt betydelig støtte til menneskerettighetsorgfanisasjoner er i de palestinske områdene.
- Og ikke minst- Den norske Israelmisjon har utvidet og fordypet sin forpliktelse til å være en partner for messianske jøder og arbeider for å knytte forbindelser mellom dem og ikke-jødiske kristne.

Også fra **sentralkirkelige** hold er det tatt ulike initiativ i denne perioden. Her kan nevnes

- etablering av vennskapssamarbeid mellom Tunsberg bispedømme og den koptiske kirke i Egypt
- samtaler med Evangelical Lutheran Church of Jordan (ELCJ) om fremtidige samarbeidsrelasjoner
- deltakelse av Oslo biskop og MKRs generalsekretær i bispevigsling av den lutherske biskopen i Jerusalem.
- etablering av vennskapssamarbeid mellom Grefsen menighet i Oslo og Ramallah lutherske kirke "Church of hope"
- invitasjon av kirkeledere fra regionen til samtaler og offisielle besøk i Norge, f.eks den armensk -ortodokse erkebiskop HH Aram I i Libanon til Kirkemøtet i 1996 og pastor (nå biskop) Munib Younan fra ELCJ til Kirkedagene i 1997.
- og i det siste året har MKR vært inne i bildet som kanal for midler til AVH fra Utenriksdepartementet

På **økumenisk** grunn i Norge sto MKR og NKR sammen om å invitere representanter fra jødedom, islam og kristendom i Midt-Østen til et seminar i Oslo om "Religionenes rolle i fredsprosessen mellom Israel og PLO. Seminaret som ble holdt i anledning av utdelingen av Nobels Fredspris til Rabin, Peres og Arafat førte i sin tur til dannelsen av NØKMØ (Norsk Økumenisk Komite for Midt-Østen) som et underutvalg under Norges kristenråd (NKR).

Denne stikkordsmessige oppstilling av relasjoner viser tross alt at relativt mange tråder går nå fra norske kristne mot Midt-Østens kristne. Hva de er et uttrykk for vil variere. Hva Mellomkirkelig råd bes om å gjøre i denne omgang er å starte samtalen om hvordan vi ønsker at Den norske kirke skal framtre i Midt-Østen.

De offisielle delegasjonsreiser som har vært foretatt til regionen siden desember 1997 og fram til mai 1998 har hatt dette hovedspørsmål med seg. Deres rapporter danner derfor hovedinput for de elementene som nedenfor trekkes fram for en diskusjon i Mellomkirkelig Råd. Forhåpentligvis vil samtalen i Rådet på denne bakgrunn kunne gi stoff nok til at MKR på sitt møte i september kan behandle et forslag til en "Midt-Østen-policy for Den norske kirke".

Det er rapporter fra 4 reiser til regionen som ligger til grunn for samtalen: Den første gikk til Den koptisk-ortodokse kirke i Egypt i desember 1997 fra Tunsberg bispedømme. Reisen var et ledd i den bispedømmekontakt som er etablert og hvor Tunsberg er bedt om å ivareta et helhetskirkelig mandat i sin kontakt med den koptisk-ortodokse kirke i Egypt.

Den andre reisen gikk til Jerusalem 3-8 januar 1998 og ble foretatt av Oslo biskop og MKRs generalsekretær. De to fikk følgende mandat:
" 1...gi anbefalinger om hvordan intensjonene om en vennskapsavtale med ELCJ kan følges opp og bli mer konkret samt vurdere hvordan denne kontakten kan

sikre at andre kirker i det hellige Land kan inkluderes i et slikt samarbeid

2...skal i dialog med representanter for kirkene i Jerusalem vurdere hvordan disse ser på forhandlingene om Jerusalems status og det framtidige palestinske nærværet i Øst-jerusalem
3..skal vurdere hvordan norske kristne kan oppleve det hellige land på en måte som yter respekt for våre palestinske kristne søstre og brødre, og vurdere konseptet "2000-års gave til Bethlehem"

Den tredje delegasjonsreisen - som ble gjennomført i perioden 30 april til 7 mai 1998 gikk til Libanon, Syria, Jordan og Jerusalem. Gruppen som reiste besto av Biskop Sigurd Osberg, Høgskolelektor Kari Flornes, Administrasjonssef Nina Solberg Nygaard, konsulent Cecilie Jørgensen Strømmen og MKRs generalsekretær. Delegasjonen fikk følgende mandat:

"1.. Særlig skal gruppen søke å identifisere hvilke relasjoner som finnes mellom kirker og myndigheter, og på hvilken måte virksomheten i kirkene drives
2..Gruppen skal vurdere hvor de internasjonale økumeniske organisasjonene kan styrke sin innsats, og hvor MKR, men også andre kristne organisasjoner kan legge til rette for arbeid i dialog med de lokale kreftene.
3. Gruppen skal komme med anbefalinger om hvilke andre land i regionen enn Israelle og Palestina som i særlig grad bør prioriteres for å utvikle relasjoner, og med hvilke kirker dette samarbeidet bør knyttes".

Den fjerde reise foregikk ved at MKR var deltaker i en fact-finding visit som Den norske Helsingforskomiteen ledet til Tyrkia i perioden 1-8 mai 1998. MKRs deltakere var professor Jan Ranterud fra Norsk Lærerakademi og KISP-konsulenten. Mandatet for denne reisen var "å knytte kontakter og rapportere om situasjonen til ulike religiøse minoriteter i Tyrkia samt å foreslå konkrete tiltak for å bedre mulighetene for at menneskerettighetene kan bli ivaretatt for utsatte grupper"

2. Elementer til en framtidig Midt-Østen-policy for MKR

a. Hvilket geografisk område snakker vi om?

Først litt om noen land som ligger i "utkanten " av MKRs hovedfokus når vi snakker om Midt-Østen; Armenia, Iran og Irak.

I Armenia bør Bibelselskapet fortsatt stå for den viktigste norske kontakt, men Kirkens Nødhjelp bør vurdere et engasjement på kirkehjelp/diakoni-siden.

I Irak er det Kirkens Nødhjelp som fortsatt må stå for kontakten innenfor feltet flyktningehjelp og humanitær bistand. Også Bibelselskapet har kontakter i Irak.

I forhold til Iran er det religionsfrihetsproblematikken for de ikke-armenske og ikke-ortodokse kristne som bør være fokus og MKR bør følge den nye utviklingen i Iran nøye.

I fokus for MKRs strategi bør følgende land stå.
Tyrkia, Syria, Libanon, Jordan, Israel, Palestina og Egypt.

b. Grunnmuren

Midt-Østen er den region hvor vår kristne tro ble født og formet. En utveksling av troserfaringer, av hvordan Gud tar skikkelse i våre og våre kirkers liv bør derfor være selve grunnmuren i kontakten mellom Den norske kirke og kirkene i Midt-Østen. Som kirke skal vi derfor være oss mer bevisst enn til nå på hva vi kan lære av Midt-Østens kristne og hvordan vi kan støtte hverandre i å være levende vitnesbyrd i våre respektive nærmiljøer

C. Brennpunktet

Det sentrale punkt i en strategi bør være dette : I lys av at vi går mot feiringen av at det er 2000 år siden Kristus ble født i Bethlehem og dermed av et 2000 årig kristent nærvær i dette området må vi nå stille oss selv spørsmålet:
Hvordan kan vi være med på å støtte et fortsatt kristent nærvær og dermed også et kristent vitnesbyrd i Midt-Østen?

Dette kan skje på ulike måter. Den norske kirke vil ikke ha ressurser til å engasjere seg på alle de felter som nevnes. En samtenkning og et samarbeid mellom ulike instanser og organisasjoner innen Den norske kirke vil imidlertid kunne bety at innsatsen forsterkes og aller helst forsterker hverandre.

Felles for de stikkordene som opplistes nedenfor er at de alle er kommet fram i den kontakt og samtale som er funnet sted med kirkens ledere under de ulike reiser og besøk som er foretatt. Nærmere begrunnelser vil en derfor kunne finne i rapportene.

- Spesielle forventninger

Fra alle kirkeledere vi har kontakt med -ikke bare i Israel og Palestina kan en høre en spesiell forventning til Den norske kirke rett og slett fordi vi er Den NORSKE kirke. Bakgrunnen for dette er selvsagt Oslo-avtalen mellom Israel og PLO.

-Kunnskap

Det trenges mer kunnskap i Den norske kirkes menigheter om kirkenes historie og aktuelle situasjon i Midt-Østen. Dette gjelder alle land i regionen. MKR bør søke å støtte MECCs informasjonsarbeid på dette feltet.

- Oppmerksomhet

Det er viktig at de lokale kirkenes felles opptreden og vitnesbyrd om aktuelle

spørsmål i regionen gjøres kjent og får oppmerksomhet i Den norske kirke. Et eksempel vil være kirkelederne i Jerusalems uttalelse fra 1994 om Jerusalems fremtidige status.

- Forsvar

De kristne og kirkene i regionen er mange steder under ulike former for press som bidrar til at deres nærvær svekkes. Det er behov for større årvåkenhet fra Den norske kirkes side overfor myndigheter og andre som forårsaker slikt press og større vilje til å kritisere dette.

- Solidaritetsbesøk

De kristne i regionen ønsker besøk av norske kristne som er villige til å leve og bo sammen med dem over en tid. De ser på det som en solidaritetshandling som er et vitnesbyrd overfor omgivelsene.

I samarbeid med NKR har MKR allerede foreslått overfor Bispemøtet og andre kirkers ledere å gjøre en felles reise til Bethlehem høsten 1999 for å ferdigstille det såkalte "2000 års brevet til det norske folk". Invitasjonen bør komme fra kirken i bethlehem og brevet skrives i "samtale" med dem.

- Utveksling

Aktuelle grupper kan være: Student, ungdom og kvinner ; Religionslærere i videregående skoler og høyskoler bør bli en spesiell målgruppe. MKR bør vurdere å etablere stipend-ordninger for dette formål med utgangspunkt i midler fra Opplysningsvesenets fond til søsterkirker.

- Studie-arbeid

Aktuelle stikkord er:

Grunnutdanning, etterutdanning, studiepermisjoner, spesialavhandlinger. Det vil være viktig oppgave å legge til rette for at bredden i tilbudet om "studieplasser" i området, særlig i Jerusalem, gjøres kjent og blir brukt i Norge . Et nærmere samarbeid med teologiske institusjoner i Norge er nødvendig for dette formål.

- Støtte til institusjoner

Institusjonene som kirkene eier og driver er viktige for deres identitet . Å måtte stenge f.eks en skole eller å bli pålagt begrensninger i bruken av et kloster oppleves dramatisk.

Utveksling av fagpersonell fra norske diakonale- og pedagogiske institusjoner/organisasjoner kan være aktuelt.

- Augusta Victoria Hospital(AVH)

Under overskriften "økumenisk internasjonal deltakelse i og støtte til et kristent palestinsk nærvær i Øst-Jerusalem" vil et engasjement rundt AVH kunne bli et betydelig engasjement fra Den norske kirkes side i årene som kommer- sammen med andre institusjoner og kirkesamfunn i Norge. MKR bør delta aktivt i dette.

- Støtte til kirkesamarbeid i regionen

Der vi kjenner til kirkenes eget ønske om å utvikle seg økumenisk mot andre kirker i området, bør dette støttes. F.eks har ELCJ og Den anglikanske kirke i Israel og på Vestbredden et økende samarbeid. Den norske kirke bør finne

måter å oppmuntre dette på.

En egen vanskelig problematikk er mangelen på kontakt ,kunnskap og samarbeid mellom jøde-kristne og palestinske kristne i Israel. Den norske kirke bør vurdere - i samarbeid med Israelsmisjonen- om noe kan gjøres for å fasilitere en positiv utvikling på dette feltet.

- Støtte til økumeniske strukturer i regionen

Den viktigste økumeniske struktur i regionen er MECC.

Utviklingen i MECC bør følges tettere- i et samarbeid med KN.

Mulighetene for organisasjonsstøtte til MECC bør sonderes med KN og UD.

KN bør vurdere å utvide sin program-støtte til MECC.

- Støtte til menneskerettighetsarbeid

Dette er ikke uten videre så enkelt å drive med kirkelig menneskerettighetsarbeid i denne regionen. Det vil derfor være interessant å søke å støtte organisasjoner som arbeider uavhengig av,men i forståelse med MECC. Det norske MR-fondet bør ses på som et viktig instrument for kanalisering av midler til Mrorganisasjoner i andre deler av regionen enn kun palestinske områder.

-Religionsdialog

Her er det tre hovedinnfallsvinkler som er relevante:

1. Søke å støtte prosesser i regionen som arbeider for større respekt og forståelse mellom religionene som grunnlag for en fredeligere region.
2. Søke å legge til rette for at kristen-muslimsk dialoggrupper /initiativ i Norge kan bli inspirert av /lære av tilsvarende ,f.eks i Libanon.
3. arbeide for en videreutvikling av den norske dialogen mellom MKR og Det Mosaiske Trossamfund

- Religionsfrihet

Tre problemfelt peker seg ut:

1. De koptiske kristne i Egypt
2. De syrisk-ortodokse kristne i Tyrkia
3. De palestinsk-kristne i Israel

Forslag til vedtak:

1. Mellomkirkelig Råd ber sekretariatet arbeide fram et forslag til en "Midt-Østen-strategi for Den norske kirke" på bakgrunn av saksframlegget og de momenter og prioriteringer som framkom i drøftelsen.

Freedom of religion in Turkey

with a focus on the situation of Christian groups

Freedom of religion is a fundamental human right. Provisions on this right are to be found in all the major international and regional human rights instruments. In a historical perspective, religious rights were crucial in developing the concept of human rights in 17th and 18th Century Europe.

The 1948 UN Universal Declaration on Human Rights article 18 states that “[e]veryone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance”. The 1966 International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) article 18(1) reiterates this formulation, and adds in article 18(4) “the liberty of parents and, when applicable, legal guardians to ensure the religious and moral education of their children in conformity with their own convictions”.

A major international human rights instruments defining religious freedoms and the aim of abolishing discrimination of religious groups is the 1981 UN Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief. The right of minorities to profess and practise their own religion is also stated in the 1992 UN Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities.

Although Turkey is not a party to ICCPR, as a member of the United Nations and the Council of Europe it has undertaken several other legal obligations and political commitments to respect and protect freedom of religion. Turkey is a party to the 1923 Lausanne Treaty, the 1950 European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, and is a participating state in the Organisation for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Article 9 of the European

Convention reiterates the formulation in the Universal Declaration article 18. According to principle VII in the 1975 Helsinki Final Act, the participating states “will recognise and respect the freedom of the individual to profess and practise, alone or in community with others, religion or belief acting in accordance with the dictates of his own conscience”. Religious Rights and Freedoms are also defined in the 1982 Turkish Constitution.

The main elements in the international standard with regard to freedom of religion are the

- right to have a religion of his or her choice
- freedom, either individually or in community with other and in public or private, to manifest his or her religion in worship, observance, practice and teaching
- right not to be discriminated on the grounds of religion or belief. The state is obliged to take effective measures to prevent and eliminate discrimination on the grounds of religion
- the right of parents to decide on the religious education of their children.

The 1981 UN Declaration also includes several provisions on more specific issues, such as the right to establish places for religious purposes, establish and maintain humanitarian institutions, publish religious materials, to train leaders and “to maintain communications with individuals and communities in matters of religion and belief at the national and international levels”.

Based on a mission to Turkey 1-9 May 1998, the report describes the situation of some of the religious groups in Turkey and scrutinise the efforts of Turkish authorities to respect and protect the rights of these groups as they are defined in international law. Indicating the hardship several of the groups in question have lived under -- i.a. Greek Orthodox, Armenian, Jewish and Syrian Orthodox groups -- the number of their membership has decreased dramatically since 1923, when The Turkish Republic was established. To take one example, in the beginning of the century the number of the Syrian Orthodox living in Southeast Turkey (in the Mardin province), was estimated to be approximately 250 000. Today, the number is between 2500 and 5000. The rest has either fled to other cities in Turkey (mainly Istanbul), to Western Europe, United States or Australia.

Delegation

The report is based on a joint mission to Turkey 1-9 May 1998 by The Norwegian Church: Council on Ecumenical and International Relations and The Norwegian Helsinki Committee. Members of the delegation were

- Hans Morten Haugen, Norwegian Church
- Gunnar M. Karlsen, Norwegian Helsinki Committee
- Ingunn Kvisterøy, Norwegian Helsinki Committee
- Jan Rantrud, Norwegian Church.

The delegation met with representatives of Turkish authorities, Parliamentarians, religious groups, journalists, academics and human rights activists. For more details, see itinerary section below.

The Norwegian Church has been in contact with Christian religious groups for several years. In 1995, a delegation from the Council on Ecumenical and International Relations and the Norwegian Church Aid visited the Syrian Orthodox group in Southeast Turkey.¹ The Norwegian Church and the Ecumenical Patriarch in Istanbul have also been in contact for several years.

The Norwegian Helsinki Committee has had a long term engagement in reporting and promoting human rights in Turkey. It has also been active in the field of religious rights. Minority rights -- together with free media and the strengthening of democratic institutions -- one of its main areas of concern.

Although the report is based on information and viewpoints from the persons which shared their time and knowledge with us during the visit to Turkey, the facts and viewpoints presented is solely on the responsibility of The Norwegian Church: Council on Ecumenical and International Relations and The Norwegian Helsinki Committee.

---

¹ The Delegation consisted of Stig Utne and Geir Valle. Their report is entitled "Besøk hos den syrisk-ortodokse kirke, Turabdin, Tyrkia. 1-7 mai 1995"

Mandate and Scope of the Mission

The mandate of the mission was to

- study the secular state model and its definition of the relationship between state and religion. The January 1998 closing of the Islamic Welfare Party (Refah Party) by the Constitutional Court indicates that there is no national consensus on the proper state-religion relationship and that this still is a cause for tension in the Turkish society
- study the situation of religious groups in Turkey
- evaluate the policy of Turkish authorities with regard to freedom of religion
- make recommendations for improvements in these fields, both to Turkish authorities, to relevant international organisations and to Norwegian authorities
- make practical recommendations to Turkish and Norwegian authorities for projects aimed at facilitating religious freedom and strengthening of non-Muslim religious groups in Turkey.

The mission was sponsored by the Norwegian Royal Ministry on Foreign Affairs, and the report is intended as an input in the ongoing Norwegian-Turkish human rights dialogue. A main component of that dialogue is minority rights.

Although the so-called Kurdish problem is the most well known -- and the most important to be solved for further peaceful and democratic development in Turkey -- there are all together some 40 different ethnic and religious groups in Turkey. In studying the situation of some of the smaller religious groups in Turkey, we hope to shed some light also on some of the general problems. The "ethnic unity approach" in the construction of the Turkish Republic ("Turkishness" being a necessary condition for living in Turkey), has also had severe consequences for religious groups. It may be that in improving its policy towards the smaller groups, Turkey will also be able to develop sustainable arrangements with its Kurdish population.

The report also have a small section on the Alevis -- a large Muslim religious minority (15-20 % of the population). Although we did not have the opportunity to meet representatives of this group during our mission, information from other sources indicates that they are victim of some discrimination and lack of protection from Turkish governments.

The Secular State Model

99 % of the approximately 60 million population in Turkey is Muslim, the rest consisting primarily of Christians and Jews. The largest ethnic group in Turkey is the Turks. In addition, there are some 8-10 millions Kurds, and several other groups of Arabs, Bosnians, Albanians, Pomaks, Georgians, Circassians, Abkhazes, Ossets, Tartars, Uzbeks, Turcomen, Kazhaks, Azeris etc.²

Turkish Muslims include the 80 % Sunni majority, along with the Alevis and some Shia groups. The Alevis are vigorous defenders of Turkish secularism and have liberal religious practices, including a refusal to segregate women in prayers and social life.

A major conflict between Kurdish militants (the Kurdistan Workers Party or PKK) and the Turkish military forces has continued in south-east Turkey since 1984. 20-25 000 people have been killed and 2-3 million Kurdish people have been driven from their homes and villages by the security forces. Traditionally, Socialist and Communist parties in Turkey has been most positive to accept a "political solution to the Kurdish problem", minority rights and some kind of autonomy for the Kurdish population.

Turkey is a parliamentary democracy. The Grand National Assembly has 450 seats, and the government has to be supported by a majority of the deputies. Turkish military plays a significant role in Turkish politics. There have been three military coups in the history of the Turkish Republic (1960, 1971 and 1980). Still the military have a majority in the National Security Council, which -- although it have a legal status as an advisory body to the government -- takes all decisions having any national security relevance. In 1996-98 there have been an open conflict between the military leadership and a Muslim party (the Welfare Party), which was closed down by the Constitutional Court January 1998. At an earlier state (in June 1997), the Welfare-Dyp coalition -- with Welfare leader, ... Erbakan as Prime Minister -- was pressed out of power after failing to fulfil some of the demands presented by the National Security Council to secure the secular state model.³ The present ANAP-DSP coalition took at this point over, with Mesut Yilmaz as its prime minister.

---

² In this section we include some information from Kevin Boyle and Juliet Sheen (eds.), *Freedom of Religion and Belief: A World Report* (London and New York: Routledge, 1997), page 386-397).

³ In a meeting with General Cevik Bir, Deputy Chief of the General Staff of the Turkish Military, June 1997, an International Helsinki Federation delegation (with Gunnar M. Karlsen as one of its participants) learnt the view of the military on the ongoing conflict between the military and the Refah-Dypcoalition. The General underlined the constitutional role of the military as guardians of the secular state model. Whenever

The Turkish Republic was established in 1923. Its relationship to the European major powers at the time is defined in the 1923 Lausanne Treaty. The treaty recognises the boundaries that Turkey had retained after World War I. The Allies dropped their demands of autonomy for Turkish Kurdistan and Turkish cession of territory to Armenia, abandoned claims to spheres of influence in Turkey, and imposed no controls over Turkey's finances or armed forces. In a separate agreement, Greece and Turkey agreed on a compulsory mutual transfer of their national minorities.

Section III of the Lausanne Treaty, articles 37-45 defines the rights of minorities. According to article 38 “[a]ll inhabitants of Turkey shall be entitled to free exercise, whether in public or private, of any creed, religion or belief”. The principle of non-discrimination is provided for in article 39, which also allows “the free use by any Turkish national of any language in private intercourse, in commerce, religion, in the press, or in publications of any kind or at public meetings”. Article 40 especially refers to non-Muslim minorities, which “shall enjoy the same treatment and security in law and in fact as other Turkish nationals”. In the remaining articles, the rights of non-Muslim minorities to take decisions and settle disputes according to their own customs is granted. It is also stated that “these provisions constitute obligations of international concern” with a reference to the League of Nations.

Although it is clear from the written text that the Lausanne Treaty gives minority status to all non-Muslim groups in Turkey, we experienced during our mission to Turkey a lot of uncertainty on this point. According to representatives of some of the Christian groups we talked with, only Greek, Armenian and Jewish groups have this status. When speaking with the Head of Religious Affairs Administration, Mehmet Nuri Yilmaz⁴ and the Dean of the Faculty of the Divinity at the Ankara University, M. Sait Yazicioglu, they both interpreted the Lausanne Treaty as giving minority status to all non-Muslim groups. Mehmet Nuri Yilmaz also said that if any non-Muslim group experienced violations of their rights under the Lausanne Treaty, they had the possibility to file a complaint to the Religious Affairs Administration. Our conclusion on this point is that it seems to be a need for clarification on the part of Turkish authorities on this point. As we will see in the sections on the

---

the political leaders came in conflict with the principle of Turkey as a “democratic, secular and social state”, the military had a duty to intervene, according to the General.

⁴ Religious Affairs Administration is also known under the name “the Department of Religious Affairs” or “the Directorate of Religious Affairs”.

different groups in question, it is clear that some of the rights guaranteed in the Lausanne Treaty is violated.

The Turkish secularism is said on the one hand to respect the religious freedoms and rights of the population regardless of their religious adherence, on the other it states that “there shall be no interference whatsoever of sacred religious feelings in state affairs and politics”.⁵ This secularism was made possible by the view of Islam propagated by the Kemalists in the early 1920s: “Islam does not need to organise itself politically since the true Khalifate disappeared at the end of the Orthodox Khalifate when the Umayyads transformed it into temporal rule. According to this understanding, the observance of Islamic normative order in its entirety may be left to individual believers, while the state may be organised according to secular principles.”⁶

At least in its early days, it is clear that secularism was not a regime of religious neutrality. Since the Turkish society for centuries have been shaped by Islam, secularism has meant a radical transformation of opinion and thought. Close state control over religious services, buildings, education etc. is still the common picture in Turkey, even though the Constitutional Court has clarified the meaning of secularism to be “that religion may not interfere with state [affairs] and the latter not with religious affairs”. The Court clarifies the meaning of secularism in four points:

1. religion is not to be effective and dominant in state affairs
2. in such part of religion as relate to the spiritual life of the individual a constitutional guarantee recognises unlimited freedom, without any discrimination
3. in such part of religion as go beyond the spiritual life of the individual and as relate to actions and behaviours which affect societal life, restrictions may be imposed, and the abuse and exploitation of religion may be prohibited, with a view to protecting public order, public safety and the public interest
4. as the guardian of public order and public rights, the state may be given a power of control and supervision with respect to religious rights and freedoms.

The Head of the Religious Affairs Administration underlined that the role of his office was to facilitate and service Islam in Turkey. The belief was something personal, but the state had a duty to support and regulate the public manifestations of religion. The religious affairs administration is a

---

⁵ Quoted from the Preamble of the 1982 Turkish Constitution.

⁶ Boyle and Sheen, Op.cit., page 387.

large organisation with a staff of almost 90 000, attached to the office of the Prime Minister, with a central office in Ankara and branches in all cities and districts of Turkey. The organisation is responsible for “executing works relating to Islamic faith, worshipping and morale principles, enlightening public on religion and managing worshipping places” (Law No. 633). According to article 136 of the Constitution, the Department “shall exercise its duties ... in accordance with the principles of secularism, removed from all political views and ideas, and aiming at national solidarity and integrity”.

The President of the Turkish Republic, Süleyman Demirel, has in a recent article presented his view on secularism in Turkey.⁷ According to this view, “the return of religion is mainly experienced as increased individual piety. Freedom of belief and conscience for every citizen is the cornerstone of Turkish secularism and democracy”. Nevertheless, the closure of the Welfare party and the restrictions of the non-Muslim religious groups, which will be documented below, show that the secular state model has not yet reached a sustainable form. Still there is a struggle to find the proper relation between state and religion. Still freedom of religion is violated in Turkey.

---

⁷ Süleyman Demirel, “The Compatibility of Islam, Democracy and Secularism”, *Perceptions* June-August 1997, page 5-10

Religion and Politics

In 1972 an anti-Kemalist and Islamist party (“The National Order Party”) was closed down by the Constitutional Court. Shortly afterwards the National Salvation Party, another religious party was established. At the end of the 1970’s it was a part of a coalition government, but it was closed down after the 1980 military coup. In 1983 a new Islamic party was established, the Welfare Party. It won the 1995 parliamentary elections (21 % of the votes), and formed a coalition government with the secularist True Path Party of Tansu Ciller by July 1996. Although the coalition pledged to uphold democratic and secularist principles, the military started a campaign to remove the government. It succeeded in the Summer of 1997, and in January 1998 the Constitutional Court closed down the Welfare Party.

The Deputy Head of the group of Parliamentarians of the new Islamist party’s (“the Fazilet Party”), Abdullatif Sener, stated in a meeting we had with him, that the reason for closing the Welfare party was not anything the coalition government had done or the Welfare Party had written in its party program.⁸ According to Sener, the problem in Turkey is not discrimination of non-Muslims, but the intense control by the State of Islamic religious practice. The religious minorities can themselves choose their leaders, while the religious leaders of Muslim communities are employees of the Religious Affairs Administration. This state organisation is also controlling the Islamic schools, and even writes the speeches of the Imams.

The reasons given by the Constitutional Court for closing down the Welfare Party were according to Sener

- anti-secular speeches by some Welfare Parliamentarians
- that the party supported legalisation of religious clothing in the universities
- that the party proposed a new law giving religious leaders the right to establish marriage
- that the Welfare Minister of Justice had visited a former major, serving a sentence for criticising secularism
- the participation of religious leaders at a dinner in the Prime Ministers official house.

---

⁸ The Fazilet Party (“Virtue Party”) has 142 members of the Parliament, and has the largest group there. According to Sener, Fazilet should not be looked upon as a successor to the Welfare Party, but as a totally new party. Nevertheless, all the Parliamentarians belonging to Fazilet were former Welfare Party representatives. Abdullatif Sener was Minister of Finance in the Erbakan-Ciller government.

According to Sener, freedom of religion is restricted in many ways in Turkey. If you argue that religious rules is better than secular rule, you risk imprisonment. If women wear religious clothes at state universities, they risk expulsion although these clothes are more connected with tradition than religion.

According to Sener, the new law on 8 years unabbruted education in the public schools is acceptable and positive per se. But the intention of the secularist is to hamper the possibilities of religious education. The Imam Hatip-schools are not strongholds for Islamic fundamentalism, but forms modern religious human beings.

The closure of the Welfare Party has been filed to the European Commission of Human Rights as a violation of article 11 of the European Convention of Human Rights which guarantees freedom of association. The European Court of Human Rights has already found Turkey guilty of violating article 11 when the United Communist Party was closed down 14th June 1994 (Decision of 30th January 1998).⁹

The official reason to close down the Welfare Party was that it was attempting to subvert Turkey's secular Constitution and impose a state based on Islamic holy law on the nation. During our mission to Turkey several more or less speculative real reasons were given for the closure. It was

- due to a struggle between Islamic and Military business interests
- due to a real fear of Iranian Islamist fundamentalism getting stronger in Turkey
- due to a failure by the secularists to transform the Welfare Party into a "European like" strong value party, inspired by Islamic moral tradition. Since the project of transformation failed, the Military felt that they had to stop the party.

Our conclusion is that although freedom of religion is secured in the Turkish Constitution, the way Islamic religious practice is controlled and restricted may constitute a violation of the freedom, either individually or in community with others and in public or private, to manifest his or her religion in worship, observance, practice and teaching. It seems that the State controls the way the religion is practised, and consequently violates the freedom of the individual to choose his or her way of practising a religion. The right not to be discriminated on the grounds of religion or belief, is

---

⁹ Since 1994, 14 parties have been closed down in Turkey. Four of them have filed complaints to the European Commission of Human Rights.

according to our opinion violated when for instance head scarves is banned in government offices and universities. According to State Minister Hikmet Sami Türk this is not a violation of human rights, since the head scarves are symbols of a “political ideology”.¹⁰ But even though head scarves may symbolise political opinions, it is a violation of human rights to ban them. Discrimination on political grounds are neither acceptable according to international standards.¹¹ The state control of the religious education may also violate the right of parents to decide on the religious education of their children.

In our opinion, the closing down of the Welfare Party -- as well as several other parties -- for constitutes a violation of the right to freedom of association. According to article 11 of the European Convention of Human Rights, restrictions on the exercise of freedom of association are only legitimate when they are “prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals or for the protection of the rights and freedoms of others”. It seems that none of these reasons for restrictions were in place.

---

¹⁰ Reported in Turkish Daily News May 9, 1998, pageA3.

¹¹ To make distinctions according to political opinion is forbidden according to i.a. article 2 of the Universal Declaration of Human Rights: “Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion...”

Syrian Orthodox Christians

This ancient church traces its history back to the period of Christ himself. There are legends of church construction by the three wise men and sources indicating direct communication between Christ and king Akbar. As the only church that use Syriac, which is very close to Arameic, the language of Christ, this also contributes to its unique status among Christian churches. The church is also named Jacobite, after the founder of the church, Jacob Baradaïos, who died 578.

The biggest off-spring of the church can be found in India, and the area of influence has been much wider than the present situation. The Syriac core area is in the region of what is Turkey, Iraq and Syria today. In addition to the area in Tur Abdin, there are some small areas in Iraq, near Mosul, and Iran where the Syriac language is still spoken. The Patriarch lives in Damascus, and the relations both with the other Orthodox churches and with the Roman-Catholic Church has improved significantly in the 90ties.

2. The current situation

Also victims of the 1915 massacre and genocide, and further mistreatment and general pressure, the Syrian Orthodox population have faced mass expulsion. There can be no doubt that the present situation of the Syrian Orthodox in Turkey must be understood within the frames of the policy of the Turkish government. Fearing negative stigmatization, the Syrians never advocated to be recognized as a non-muslim minority, opposite from the Jews, Armenians and Greek Orthodox population. This limits the opportunities of the achievement of freedom of religion and other human rights.

Not more than 15.000-18.000 Syrian Orthodox live in Turkey today, the large share of them in Istanbul. There seems, however, to be some decrease in the people that leave Tur Abdin, compared with earlier periods. Three more villages were left since the visit by the Norwegian Church Aid and the Church of Norway in 1995, leaving the number of inhabited villages at a dozen. The two cities of Mardin and Midyat, west of Mar Gabriel Monastery and also Midin, east of the Monastery, have the highest number of Syrian Orthodox Christians.

There are three other monasteries, with a total of 45 pupils, 20 nuns, 12 monks, and 9 clergy men. These monasteries attempt to be self-sufficient. It seems obvious that the monasteries are safer places than are the different villages. The various murders, attacks and kidnappings that we heard

about, happened in villages or in remote homes. However, also the monasteries face some problems, when caught in the cross-fire between PKK and the Turkish Army. People expressed hope that the eventual weaker position of the PKK might be an important precondition for a better future. Mining (PKK), burning of gardens and vineyards (Army), quest for food (PKK), heavy and damaging use of village infrastructure (Army) were among the issues we heard about. In all over Eastern Turkey people are forced to leave the villages, so also here.

In Istanbul, there is only one church originally belonging to the Syrian Orthodox population. They use other churches, as well, and by facilitating the learning of the liturgical language, some of the young people are able to keep their Syriac language. The cooperation with the other Christian groups in Istanbul seemed to be enriching. The belonging to Tur Abdin seem to be very important for some of those living in Istanbul, and many participated in the 1600 years celebration of the Mar Gabriel Monastery in 1997.

3. The right to keep and change religion

The preservation of the religion seems of uttermost importance for the Syrian Orthodox population. While there are no restrictions on the opportunity to change religion to Islam, there seems to be much graver consequences concerning people that convert from Islam to Christianity. Social exclusion and harassment are among the consequences. Their vulnerable situation make all attempts of conversion critical, and as Turkish citizens they should be better protected by the authorities. The practice of kidnapping young girls can be found also in the Tur Abdin region, with a very recent example in one of the villages. When they marry muslim boys, they become muslims themselves. Attempts of private investigation is discouraged, as this might cause severe problems with muslim neighbours.

4. Freedom to worship

It is important to underline that activities that are strictly religious and take place within the churches or monasteries, are not restricted by the government. However, there are limitations on the allowance of educating their own clergy men, and they are not allowed to accept priests that originate from other countries. Persons that come from Tur Abdin, and have their theological education from universities, are allowed to serve in the monasteries.

The churches needs reparations from time to time. The information we received, indicates that there might be restrictions on the opportunity of doing such reparation work. Such practices are not unique

for Turkey, and can also be found in other countries in the Middle East. We are well aware that there are conservationist concerns among the Turkish authorities, but it seems to be a general rejection of doing such reparation work.

5. Freedom to teach

Since the Syrian Orthodox group is not recognized in Turkey, they have no legal permission to run their own schools. They attend Turkish schools on weekdays, and are able to learn liturgical language and knowledge about their own heritage on Saturdays. There are restrictions on the printing of Syriac books inside Turkey, except from one printing company. As a way of strengthening their future life, there should be easier access to printed material of all kinds.

We received information about the attempts of the authorities neither to let pupils stay in the monasteries, nor allowing foreign visitors. From our understanding, this is an effective way of undermining the monasteries to serve as the social fabrics of the society. In turn, this will have grave concerns for the whole future survival for the Syrian Orthodox population in Tur Abdin.

6. Freedom to organise

The flow of communication is done without heavy institutional frames, and we do not learn about any problems concerning the right to organise. There is for instance a Tur Abdin Charity Organization, supporting poor families in the region.

7. Conclusions

The situation is severe, and the government seems not to take its responsibility of protecting and preserving the Syrian Orthodox Community. The fact that the leaders of the church have kept quiet about their situation for such a long time, makes them especially vulnerable. The recent attempts of interfering in the life of the monasteries, is among the many attempts to restrict their rights.

Armenian Christians

The Armenian-Apostolic Church is the largest of the Armenian Churches, tracing its history back to the year 301, when the first state church was declared. The Christian identification of the Armenians is central. This identification has helped the Armenians preserving their culture. External pressure has led to strong internal cohesion, which is also kept in the present situation, with Armenians living in exile.

The situation of the Armenians in today's Turkey can not be understood without taking into consideration the 1915 Genocide, where an estimated number of one million Armenians (as well as other Christian communities) were killed. No Turkish government has until now admitted that this genocide took place, quite opposite from what is said by Kurds.

2. The current situation

The total number of Armenians in exile seems difficult to estimate precisely, as there are also large groups living in USA and other Western countries. A number of 300.000-400.000 in the Middle East region seems realistic. In Iran, Iraq, Syria and Turkey the Armenian church is the largest of the Christian churches.

The Armenians in Turkey became centred in Istanbul, and there is no core area left where the Armenians used to live, but still there are some 10.000 living outside Istanbul. Numbers of Armenians in Istanbul were rather coherent, indicating a total of 60.000, in 33 churches. There are five Armenian churches still in use outside of Istanbul, and they are all located in Anatolia. It is obvious that these can not cover the whole of the Armenian population in the huge territory of Turkey.

Two Catholicoses are elected to lead the Armenian-Apostolic Church. His Holiness Karekin I is in Armenia, and His Holiness Aram II is Catholicos for Armenians in exile, situated in Lebanon. There are also patriarches, situated in Jerusalem and Istanbul. The former patriarch in Istanbul, Karekin II, died in March 1998, and there is now an election process to elect a new patriarch. The official condition for nomination and election is Turkish citizenship, but there seems to be also other conditions, i.a. that the person elected should not be too outspoken and critical to the Turkish government. This understanding is given to us by other sources than the Armenians themselves.

3. Freedom to keep and change religion

Undoubtedly, there are many Armenians, especially those living outside of Istanbul, that are hiding their Armenian identity. A fear of stigmatisation and harassment is the main motivation behind this process of individual and collective assimilation. Based on the understanding that Armenian heritage and Christian belief are closely interlinked, there is no reason to doubt that such assimilation also influences the possibility to keep one's faith.

It can not be stated generally that these choices are only due to Turkish public policy regarding the Armenians. However, it seems obvious that Turkey is not doing enough to preserve the Armenian identity for Armenians outside of Istanbul, and that the process of assimilation also seems to be within the framework of Kemalism.

4. Freedom to worship

More than 2000 church buildings were owned by The Armenian-Apostolic Church in Turkey. Many of these are now used as mosques, while others are totally destroyed. The understanding of the holiness of both the church itself and of the soil where the church is located, gives indications of the enormous sufferings of the Armenians following the process of church destructions. It seems that the use of the churches for religious purposes, for instance used as mosques, is possible to accept, rather than using the churches for other purposes, or destroying them.

5. Freedom to teach

There are Armenian schools up to 12th grade, and Turkish curricula and vice-principals secure that the education given is in accordance with Turkish standards. From the 9th grade onwards there are some opportunities of more autonomy in the education system. There seems to be some limitations on the general access to these schools. As a recognised minority in the Turkish constitution, together with Greek-Orthodox and Jews, the Armenians are in a position of managing their own schools. These schools seem necessary in order to keep the Armenian language in Turkey. Information was given indicating that most of the young Armenians could not speak Armenian.

Information was also given that these schools are restricted in practice to pupils living adjacent to the schools, while other, more distant-living pupils, had no other alternatives than Turkish schools. Those that have a registered address that is found to be too distant from the schools, have faced

problems in acceptance from the Turkish governments. As we understand such decisions are not in accordance with Turkish law.

6. Freedom to organise

We were also informed about the attempts to dissolve the lay-mens Advisory Council. The Armenian Church is run by the Patriarchal Synod, composed by the clergymen, as well as the Advisory Council. The government claimed that this council was not in accordance with the secular character of the Turkish state. If this council had been allowed its activities to continue, the Turkish authorities expressed concern that other faith communities could set up similar structures. Also here we see that the government cannot tolerate organised activities that are not strictly religious, and also this must be understood to violate international standards on freedom of religion.

7. Conclusion

As the biggest Christian group, with a viable community in Istanbul, the Armenians are in a somewhat different situation from the two other Christian groups. It seems, however, that relations between Turkey and Armenia might also influence the situation for the Armenians inside Turkey. Even more could be done to protect Armenian heritage and living communities, especially outside of Istanbul.

Greek Orthodox Christians

The Ecumenical Patriarch was the bishop of Constantinople, capital of Byzants, and the second in importance after the Pope in Rome (decided at The Second Ecumenical Council, Constantinople 381). The Patriarchate is one of the four patriarches of the Early Church: Constantinople, Alexandria, Antioche and Jerusalem, but far the most important; and for this reason titled the *Ecumenical* Patriarchate. Since 1453 the Ecumenical Patriarchate has been under Turkish rule. The Greek orthodox in Istanbul (and in the rest of Turkey), The Archdiocese of America, the Athos peninsula, several smaller orthodox churches in Western Europe and The Orthodox Church of Australia are among the Ecumenical Patriarchate's constituencies. The Lausanne Treaty ensures the Patriarchate and the (Greek) orthodox their presents in Turkey and their right to perform religious activities. By the turn of the century and at the time of the Lausanne Treaty there were about 200 000 orthodox in Turkey. In 1955 this number had fallen to 100-150 000, in 1975 to about 20 000.

2. General description of situation of today

The number of orthodox today is estimated by the Patriarchate to be around *2 500 people*. The number is based on the number of children enrolled in their schools and on the knowledge that ca 30 families leave Turkey each year. No statistics are available regarding any minority group in Turkey.

The Ecumenical Patriarchate is prevented by the Turkish authorities to use the adjective "ecumenical" (with the exception of a few publications for the international market). The Patriarchate underlines, however, that the title is not a sign of political aspirations, but a description of religious duties put on this specific Patriarchate.

3. The Right to Change Religion

The Greek orthodox is entitled to change their religion according to their personal belief.

4. The Right to Worship

The Patriarchate has been moved around in Istanbul several times. The present location is small, and the actual church cannot fit the (small) number still living in the city. The Turkish government has not given permits to build new churches. The right to publish (Greek) orthodox books is very restricted (see below).

5. The Right to Teach

The Patriarchate has no right to publish. This creates some obstacles for teaching, worship and for information. Books are bought from abroad or from the one publisher in Turkey that is allowed to produce non-Muslim books. The Patriarchate seems to have had few problems in importing books from abroad.

The Patriarchate and its orthodox community have schools for Greek children, from 1st to 12th grade. For the child to be enrolled, it must have a Greek second/family name and one Greek parent (as a minimum). In other words, children of Christians of other confessions are not allowed to attend the schools of the Patriarchate. The schools are headed by a Greek orthodox headmaster and a Turkish assisting headmaster, in the same way as the other schools protected by the Lausanne Treaty.

Teaching persons at university level was prohibited for minorities in 1971. As a consequence the orthodox theological seminar on the island of Halki was closed down the same year. The reopening of this theological seminar is the priority concern of the Patriarch since this is seen as the only way of securing the necessary independent status of a Ecumenical Patriarchate. Monks and priests from other parts of the orthodox world bring with them their national specific attitudes and may give favours to selected groups.

6. The Right to Organise

The rapidly shrinking constituency brings a new problem to the Patriarchate: The administration of the church is done by a council elected by the members of the church. This council is a prerequisite for their existence. What will happen when there are too few Greek orthodox left in Istanbul to organise elections and to compose councils?

7. Conclusion

The Patriarchate has been severely affected by the gradually worsening situation of the freedom of religion in Turkey. At present the situation is seen as a status quo by the Patriarchate, which believes that it will remain unchanged as long as this status in no way is disrupted.

Alevis

Estimation of the number of Alevis living in Turkey varies from 4.5 to 18 millions. The largest estimations presumably includes the Alevi Kurds and Zazas, and the Alawi Arabs. We will not give a extensive account of the situation of this group, or these groups, but merely give some indications of the problems they are facing. According to the Head of the Religious Affairs Administration, Mehmet Nuri Yilmaz, Alevis are seen as rural people by the Sunnis. Other sources underlines the problems the Alevis may face with their Sunni neighbours. This has also been given as an explanation of the problems of getting well documented information about their theology and way of worship: "A long history of pejoration and contempt exhibited by the Sunni majority has, however, led the Alevi to withdraw into a series of closed communities, characterising the Sunnis as Yezid, or at worst Agzi Kara, "Black Mouths", in reference to the slander".¹²

---

¹² Peter Alford Andrews, *Ethnic Groups in the Republic of Turkey* (Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag. 1989), page58.

There have been several instances of violent tensions between Alevis and Sunnis. In 1993, 37 secularists were burned to death -- allegedly by religious extremists -- in a hotel in Sivas, where they were attending an Alevi arts festival. In March 1995 tensions between Alevis and Sunnis erupted into riots in Istanbul. Alevis demonstrating against the Welfare Party -- seeing it as a potential for imposition of Islamic law -- had come under gunfire from extremist Sunni groups. It is also reported that the Welfare Party mayor of Istanbul has tried to close the houses of worship which the Alevi use for prayer.¹³

A political party was recently established by some wealthy Alevi businessmen to promote equality and non-discrimination ("the Peace Party"). According to party officials, the 25% (sic!) Alevi population is discriminated against in Turkish politics. Only 25 of 450 Parliamentarians in Turkey are Alevis, and this is due to a "hidden" form of filtration in the political system and the public sector.¹⁴ According to the party, a major problem for the implementation of the principle of non-discrimination is the strong ethnic component (i.e. "Turkishness") of the concept of citizenship in Turkey.

A major concern from our side is a seemingly lack of will or ability from Turkish authorities to protect Alevis from harassment and other forms of abuses by Sunni extremists. Turkish authorities also seems to lack a strategy or plan to eradicate discrimination and prejudices against the Alevis in the Turkish society. More research and documentation is however necessary to give a full picture of the situation of the Alevis and to make recommendations for improvements.

Conclusions

Recommendations

The delegation recommends that Norwegian authorities:

---

¹³ Istanbul's Islamist Mayor Recep Tayyip Erdogan has later been sentenced to 10 months in prison on charges of "inciting hatred" in a speech he made December 1997 in Siirt. He was a former soccer star, and was elected mayor from Welfare Party in 1994. Reported in Turkish Daily News 27 April 1998. -- If the information is correct that the mayor intended to close the Alevi house of worship, it might have been necessary to indict him for violating the freedom of religion of the Alevis.

¹⁴ During a May 1997 mission to Turkey, Gunnar M., Karlsen (Norwegian Helsinki Committee) and Beate Slydal (Norwegian Forum for Freedom of Expression) met with the Vice President of the Peace Party.

1. take immediate steps to give the human rights issue, including the freedom of religion, higher priority in all bilateral affairs/dealings between Turkey and Norway;
2. include freedom of religion for non-muslim groups as a high priority topic in the discussions that will take place between Norway and Turkey this autumn during the visit of the Norwegian Minister of Human Rights, including:
  - the right to build, restore and preserve religious buildings
  - the right for parents to provide their children with religious teaching of their own choice;
  - the right to freely educate their religious leaders,
  - the right to receive foreign visitors;
1. include Southeast-Turkey in the itinerary of the Norwegian Minister of Human Rights' visit;
2. engage in individual cases in which the right to freedom of religion has been violated, promoting and supporting assistance from the Norwegian Bar Association;
3. promote inter-governmental and non-governmental assistance to the Syrian Orthodox society in safeguarding and restoring/preserving their built and written heritage;
4. continue to promote and support bilateral cooperation between Norwegian partners and Syrian Orthodox communities in order to prevent further emigration and to improve the living conditions for those staying behind (e.g. small scale technical and/or monetary assistance - wells, farming equipment - , Syrian Orthodox football team to Norway Cup (1999).

Appendices

FUTURE SMALL-SCALE DEVELOPMENT COOPERATION?

Based on good experiences with two money transfers to Mar Gabriel from the Norwegian Church Aid and the Church of Norway, we present some thoughts on future development cooperation. The thoughts are also based on extensive discussions with Hans Hoellerweger, Freunde des Tur Abdin in Austria and Yavus OEnen, director of Turkish Human Rights Foundation, originating from Midyat, and with relatives living in this city.

As a frame, it is important to keep in mind that there is almost no industrial production in the whole region. Retailing, jewellery, handicrafts and of course agriculture form the means of existence. The

support of young people's involvement in preserving the traditions and developing skills for more intensive production could be of great importance.

There was an expressed need for better equipment for agricultural production, and it seems that the tractor given to Mar Gabriel has caused some jealousy among the other monasteries. The positive aspect of agricultural production is this gives opportunities for hiring both Christians and Muslims. As a way of improving peaceful coexistence, this is therefore important.

The health situation for the Syrian-Orthodox population is very much decided by the fact that the population is old, and without general access to health services. This could be improved by easy means. Also general psychiatric assistance is needed.

The various traditions of producing handicrafts, textiles, icons and other arts, must be maintained, and this should be encouraged more. This could also develop into more commercially based production, but in the first phase, only the teaching of the various techniques would be of great importance.

Of course, the preservation of holy manuscripts and books must also be given priority, as these treasures are among the oldest there are. A project for catalogizing relevant material could also be sponsored.

Tourism will be a priority for Turkish authorities, both in the year 2000 and beyond that. The main focus for the Turkish tourist authorities are the sites from the Bible, where there now are no Christians left. To visit Christians that have lived uninterrupted in the same area for almost 2000 years, will undoubtedly be of great value for many. However, as the Syrian-orthodox Christians are not very many, it is important that those that come are well prepared. The

information work about alternative tourism in the Middle East region should of course be relevant for Turkey as well. Presence in the area is important for many reasons, and visit programmes for students of theology and others should be encouraged.

